

на трибини Историјског института. „Питање кнежевине Србије на париградској конференцији 1876/1877. године“ је прилог Предрага Цицмила (који је у међувремену умро), утемељен на грађи наших и страних архива. Аутор прилога „Руски конзул А. И. Персијани о приликама у Србији почетком друге напредњачке владе“ Даница Милојевић у напомени наглашава да је резултат њених истраживања у Архиву спољне политике Русије, али јој је било могуће само дјелимично користити фондове тога Архива. Душан Батаковић је објавио прилог „Покушај отварања српског конзулата у Призрену 1898 — 1900. године“, а Ђорђе Микић интересантан прилог „Разматрање Милана Ракића, вицеконзула у Приштини, 1907. године о успостављању веза између Србије и Албанаца.“

Чланци и прилози имају резиме на страним језицима.

У часопису су објављене и двије дискусије, које чине важан научни прилог за расправљање питања о којима се води полемика.

Посебно је важна опширна дискусија Глигора Станојевића „Одговор Рајку Веселиновићу“. Из текста, колико смо то ми закључили, међу њима двојицом полемика је почела прије 1979. године, а повод је књига Г. Станојевића „Србија и српски народ у време бечког рата 1683 — 1699. године“. Друга дискусија је Богумила Храбака „О Филипу де Перету и још једном о дубровачком конзулату у Александрији“.

У часопису је објављено и неколико приказа и биљешки на поједине књиге. Објављен је и приказ „Седамнаестог заседања Чехословачко-југословенске комисије историчара у Брну“, одржаног 11—14. октобра 1983. год.

На крају поменимо и то да је објављен *In memoriam* др Гавру А. Шкриванићу, историчару, који је умро 1984. године, а у Институт дошао још непосредно последије његовог оснивања 1948. и у њему радио до одласка у пензију.

Новица Ракочевић

ГОДИШЊАК ДРУШТВА ИСТОРИЧАРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ XXXV И XXXVI

Сарајево 1984 — 1985

У бројевима XXV—XXVI Годишњака Друштва историчара Босне и Херцеговине за 1984. и 1985. годину публиковани су радови који су плод најновијих научних историографских истраживања. У најважнијој рубрици Чланци и Расправе као уводни у броју 35/84. уврштен је рад Бранислава Ђурђева „Насељавање Влахо-сточара у сјеверну Србију у другој половини XV вијека“ (стр. 9—34), који је критички осврт на реферат Душанке Бојанић изложен на симпозију под насловом „Власи у XV и XVI вијеку“. Аутор напомиње да је иступање Душанке Бојанић уперено против

резултата истраживања до којих је он дошао, и то нарочито да се негира да су земљорадничке крајеве сјеверне Србије масовно населили Власи-сточари у дрвој половини XV стољећа, затим да је у Србији успостављено крајиште са Власима за вријеме владавине деспота Стефана Лазаревића и да су Турци у Србији затекли тако организовано крајиште, те да су усвојили тада настале законске одредбе о Власима. Критички осврћући се на оваква тумачења Душанке Бојанић, др Бранислав Ђурђев на основу објављене и необјављене турске грађе доказује неоснованост тих поставки.

Расправа др Десанке Ковачевић-Којић ЕКОНОМСКЕ ВЕЗЕ И КУЛТУРНИ УТИЦАЈИ ИЗМЕЂУ БОСАНСКЕ ДРЖАВЕ И ТАЛИЈАНСКИХ ГРАДОВА У XIV И XV ВИЈЕКУ (стр. 35—44) казује да се последије Дубровника као главно мјесто трговине са талијанским градовима у изворима помиње трг Дријева близу ушћа Неретве и већ од тридесетих година XIV стољећа из Венеције, Бриндизија, довожена је со, вино из Апулије, Венеције, Франка-Виле, Кловије и Реконатија, а нарочито из Ортоне. Из средњовјековне Босне се у почетку извозе сточарски производи, а касније значајно и олово, бакар, сребро, восак, као и робље. Босански производи појављују се у тадашњим свим већим талијанским насељима. Привредно повезивање средњовјековне Босне са талијанским градовима омогућило је и јачање културних утицаја, употреба тканина талијанског поријекла, керамике, стакла, накита, дијелова одјеће, покућства, хладног и ватреног оружја.

Рад Косте Милутиновића „НИКОДИМ МИЛАШ И ПРВИ ПОКУШАЈ АНЕКСИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ“ (стр. 45—62) објашњава политичке активности Аустро-Угарске монархије у Босни и Херцеговини, која је већ првим својим акцијама 1878. године показивала симптоме анексије. Владајући кругови Аустро-Угарске монархије сматрали су да се и српска црква у Босни и Херцеговини може искористити за продор на Исток и искористити активност Германа Анђелића који је окупио групу теолога у којој су се истицали Емилијан Радић и Никодим Милаш. У својим радовима Никодим Милаш је ударио печат претјеране ревности, снисходљивости и потпуне лојалности према бечком двору. Таквим односом и дјелатношћу он је успио дјелимично изазвати неспоразуме у БиХ, и изнудити оставку сарајевског митрополита Саве Косановића.

У расправи БАЛКАНСКИ РАТОВИ И ИЗНИМНЕ МЈЕРЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ (стр. 63—73) Божа Маџара истиче се по-

литичка криза која је настала због анексије БиХ и која ће се поново разбуктати почетком првог балканског рата 1912. године. Прије почетка првог балканског рата у БиХ уведене су тзв. изнимне мјере којим су ограничене или укинуте грађанске слободе, суспендоване неке одредбе Босанског устава, ограничена слобода кретања и слобода штампе, и распуштено свих 17 струковних савеза. Протести против увођења тзв. изнимних мјера испојили су се у Сарајеву, затим реаговали су аустројски социјалисти, чешки и наши исељеници у САД. У Аустро-Угарској монархији је преовладало мишљење да „изнимне мјере“ треба укинути након скадарске кризе.

Расправа Нусрета Шехића ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ЊИХОВО УЧЕШЋЕ НА ДРУГИМ ПАРЛАМЕНТАРНИМ ИЗБОРИМА 1923. ГОДИНЕ“ (стр. 75—114) бави се политичком историјом Југославије између два свјетска рата и парламентарним изборима од 18. марта 1923. који су допринијели оживљавању политичке активности у земљи. У раду су дати политички програм и изборна дјелатност Радикалне странке. У Босни и Херцеговини на изборима је учествовало 15 политичких странака, политичких групација и организација, појединача, као и дисидената појединих политичких странака. Од 15 странака које су изашле на друге парламентарне изборе 1923. године само пет их је добило право учешћа у подјели посланичких мандата. Радикална странка 13 посланичких мандата, Југословенска муслиманска организација 18 посланичких мандата, Савез земљорадника 7 посланичких мјеста.

У броју 35/85. Годишњака Друштва историчара Босне и Херцеговине у рубрици Чланци и Расправе публиковани су сљедећи радови:

Расправа др Драга Боровчанина „ПРВА НАРОДНА ВЛАДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ“ (стр. 7—22), посвећена обиљежавању 40-годишњице формирања прве народне

влада Босне и Херцеговине. У раду је напоменуто да је прва народна влада Босне и Херцеговине изабрана на Трећем засједању ЗАВНО БиХ-а 1945. године у Сарајеву. У раду су дати и основни биографски подаци о члановима прве народне владе Босне и Херцеговине. Влада је припремила законе који су се односили на административно-територијалну подјелу Босне и Херцеговине и законе из области просвјете. Посебан значај је имао Закон о називу Народне Републике Босне и Херцеговине, којим је завршен процес изградње државне власти у Босни и Херцеговини, као и Закон о уставотворној скупштини.

Рад Антуна Милетића „КОНЦЕНТРАЦИОНИ ЛОГОР ЈАСЕНОВАЦ 1941 — 1945. ГОДИНЕ“ (стр. 23—40) представља дио веће целине о најстравичнијем концентрационом логору у НДХ. У раду су дати основни подаци о концентрационим логорима у НДХ и њиховим управама, броју жртава за које је могуће утврдити тачне податке. У концентрационом логору у Јасеновцу у периоду 1941 — 1945. године масовно су уништавани Срби, Јевреји и Роми (Цигани), свакодневно, појединачно, у мањим групама и масовно. Масакре су усташе вршиле на различите начине: убијањем из ватреног оружја, клањем и убијањем разним предметима, вршена су вјешања, спаљивања у „Пичилијевом“ крематоријуму, паљењем дијелова тијела, гажењем ногама и дављењем у води. Страхоте у концентрационом логору у Јасеновцу обавезивале су логораше, и то нарочито комунисте, антифашисте и симпатизере НОП-а, да организују и пружају отпор. Он се манифестовао у неизвршавању норми, у упорном настојању да се преживи и да се сачува достојанство. Осјетивши да усташе припремају ликвидацију логора у Јасеновцу, око 600 логораша је 22. априла 1945. године извршило пробој и од њих је преживјело свега око 80. Аутор напомиње да је тешко утврдити тачан број логораша несталих у концентрационом логору у Јасеновцу, и он се по свим претпос-

тавкама креће од 480.000 до 900.000 и преко милион мртвих.

Расправа Будимира Милачића БОРБА РАДНИЧКЕ КЛАСЕ САРАЈЕВА ЗА ПОБОЉШАЊЕ СВОГА ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНОГ ПОЛОЖАЈА 1919 — 1941. ГОДИНЕ (стр. 41—73) указује да је та борба често попримала и политичко својство. Аутор је утврдио да је у периоду 1919—1920. изведено 104 радничке и 52 тарифне акције, 25 штрајкова, 23 протестна збора, 3 меморандумске интервенције код виших органа власти. Све су ове акције изведене у организацији Главног радничког савеза Босне и Херцеговине, Социјалдемократске странке Босне и Херцеговине, Јединствених револуционарних синдиката и СРПЈ (к), односно КПЈ. Од 1921 до 1928. године сарајевски пролетаријат је извео 126 економских акција, 51 тарифну, 22 штрајка и 53 протестна збора. Од 1929 до 1934. године изведено је 18 економских акција и 6 тарифних покрета, 5 штрајкова и 7 протестних зборована. Од 1934. до 1941. године изведено је укупно 118 економских акција, 27 штрајкова, 51 тарифна, 40 протестних зборована.

Вацлав Жачек у раду С ЈАНОМ ВАЦЛИКОМ У ПОЛИТИЧКИМ И ДИПЛОМАТСКИМ СЛУЖБАМА ЦРНЕ ГОРЕ (стр. 75—116) истиче изванредан допринос Јана Вацлика за развитак дипломатије у Црној Гори. Прве везе Јана Вацлика и Црне Горе потичу из 1856. године, када он борави у њој. Други његов долазак у Црну Гору, пада у прољеће 1860. године. Овај други, осмогодишњи боравак Јан Вацлик је отпочео интензивним политичким и дипломатским радом у служби књаза Данила и књаза Николе. Вацлик је слао и прилоге за чешке новине. Они су били различитог карактера, из проблема Црне Горе у међународним односима. Јан Вацлик је био посредник књаза Николе око смиривачка ситуације изазване херцеговачким устанком Луке Вукаловића 1861. године.

Рубрика Прилози Годишњака бр. 36/85 заступљена је следећим радovima: Ибрахим Тепић, Прилог за биографију Ристе Јејића (стр. 119

— 139) и Војка Бесаровић, Италијани у Босни у касном средњем вијеку (стр. 141—147). У рубрици Прикази књига објављени су осврти на три књиге из историје и њој сродних области. Из Друштва историчара дат је приказ XXV редовне годишње скупштине Друштва историчара Босне и Херцеговине. Библиографија доноси прилог О „ЦРКВИ БОСАНСКОЈ“ И БОГОМИЛСТВУ, који је приредио мр Салих ЈАЛИМАМ. У посљедњој рубрици — Некролог, одато је дужно поштовање проф. дру Ахмеду Тузлићу.

Рубрика Прилози попуњена је радом дра Марка Шуњића АУТОРИ ЧИЈА ДЈЕЛА СЛУЖЕ КАО ИЗВОР ЗА ИСТОРИЈУ ПРЕЛАЗНОГ ПЕРИОДА И РАНОГ СРЕДЊЕГ ВИЈЕКА (стр. 117—133): Еузебије из Цезареја, Амијан Марцелин, Еутропије, Вегиције, Клаудије Клаудијан, Оријенција, Евнапије, Јероним, Аугустин, Сулпиције Север, Венанције Фортунат, Флавије Маробауд, Салвијан, Сидоније Аполинар, Приск, Орозије, Рутилије Нумацијан, Проспер Аквитански,

Еугипије, Зосим, Посидије, Вале-сидев анонимус, Либер понтифицалис, Енодије, Прокопије из Цезареје, Касиодор, Јордан, Гилда Мудри, Исидор Севиљски, Фулгенције из Руспе, Фулгенције Митрограф, Виктор ди Вита, Драконције из Картагине, Гргур Туорски, Анонимус, Павле Такоп, Беда Венерабилис, Алкуин, Фредегар.

У рубрици Прикази књига дате су оцјене 10 најновијих издања која третирају питања историјске науке. Прикази скупова дају осврт на четири засједања и симпозијума одржана прошле године. У рубрици Из наставе третирају се питања наставе историје и њен положај у средњем усмјереном образовању и васпитању. Из Друштва историчара написан је осврт на XXIV редовиту скупштину Друштва историчара Босне и Херцеговине, док је у рубрици *In memoriam* одато дужно поштовање двојици истакнутих историчара — академику Недиму Филиповићу и проф. инж. Браниславу Беговићу.

Јалимам Салих